

PAŃSTWOWA RADA OCHRONY PRZYRODY
THE STATE COUNCIL FOR NATURE CONSERVATION
CONSEIL NATIONAL POUR LA PROTECTION DE LA NATURE

Member of IUCN
The World Conservation Union

Wawelska 52/54, 00-922 Warszawa
tel: (+48 22) 57 92 603, fax: (+ 48 22) 57 92 555, <http://www.mos.gov.pl/prop>

Rekomendacja

w sprawie cięć sanitarnych, usuwania drzew martwych i zamierających, zwalczania „szkodliwych” owadów i grzybów w ekosystemach leśnych w przyrodniczych obszarach chronionych

1. Procesy śmierci drzew, powodowanej przez różne czynniki, są naturalnym elementem funkcjonowania ekosystemu leśnego. Zgodnie z współczesną wiedzą, obecność w lesie drzew zamierających i martwych, rozkładającego się drewna, wykrotów itp. ma kluczowe znaczenie dla funkcjonowania ekosystemów i dla zachowania różnorodności biologicznej. Zasoby rozkładającego się drewna w lesie są jednym z powszechnie przyjętych w Europie wskaźników stanu ochrony ekosystemu leśnego. Zasoby te w polskich lasach – w tym także w większości lasów w rezerwach i parkach narodowych – są znacznie mniejsze niż w naturalnych ekosystemach leśnych. Organizmy związane z rozkładającym się drewnem należą w Polsce do najsilniej zagrożonych elementów leśnej różnorodności biologicznej.
2. Jedną z podstawowych zasad ochrony przyrody w ogóle, a ekosystemów leśnych w szczególności, powinna być tzw. „zasada pierwszeństwa natury” – tj. priorytetu dla osiągnięcia celów ochrony w wyniku naturalnych procesów. Zgodnie z tą zasadą, wyrażoną również aktem prawnym (*par 23 Rozporządzenia Ministra Środowiska z 12 maja 2005 w sprawie sporządzania projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego, dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody*), działania ochronne (także w strefach ochrony czynnej) mogą i powinny być podejmowane tylko wtedy, gdy naturalne procesy nie zapewniają osiągnięcia celów ochrony.
3. Pojęcie „organizmów szkodliwych” w sensie ustawy o lasach musi być rozumiane zawsze w kontekście funkcji konkretnego lasu. Jako „organizm szkodliwy” może być rozumiany tylko taki organizm, który uniemożliwia właściwą realizację funkcji lasu, tj. funkcji do pełnienia której las został przeznaczony. Oznacza to, że w lasach rezerwatowych „organizmy szkodliwe” to tylko takie, które uniemożliwiłyby realizację ochrony przyrody – uniemożliwiłyby zachowanie chronionych ekosystemów leśnych wraz zachodzącymi w nich procesami, a także zachowanie różnorodności biologicznej. Pojęcie „organizmu szkodliwego” w rezerwacie przyrody i w parku narodowym ma więc znaczenie zupełnie odmienne, niż w lesie wielofunkcyjnym. W lasach chronionych organizmy powodujące tylko straty gospodarcze, ale nie wpływające negatywnie na długofalowe cele ochrony nie mogą być rozumiane jako „szkodliwe”. W tym kontekście należy rozumieć obowiązek wynikający z Art. 9 ust 1 oraz z Art. 10 ustawy o lasach.
4. Decyzje w sprawie podejmowania działań zwalczania „organizmów szkodliwych”, usuwania wykrotów, złomów, drzew zamierających i martwych z lasów w rezerwach przyrody i parkach narodowych nie mogą mieć charakteru rutynowego, ale muszą być podejmowane indywidualnie, po wnikliwej analizie przypadku.

5. W ekosystemach leśnych rezerwatów przyrody i parków narodowych:
- a) normą powinno być pozostawianie wszystkich zamierających i martwych drzew, nie podejmowanie zwalczania „organizmów szkodliwych”;
 - b) wyjątkiem (choć niekiedy niezbędnym – ale w każdym takim przypadku wymagającym szczegółowego uzasadnienia) – powinno być usuwanie posuszu, oraz zwalczanie „organizmów szkodliwych”.
- Dotyczy to zarówno stref ochrony ścisłej, jak i stref ochrony czynnej.

2. Wyjątek, jakim jest usuwanie drzew martwych i zamierających, wykrotów, złomów itp., może mieć miejsce wtedy, gdy pozostawienie takich drzew powodowałoby istotne i poważne zagrożenie bezpieczeństwa ludzi (np. złomy zagrażające przewróceniem na uczęszczany szlak turystyczny, drogę publiczną itp.). W takich przypadkach należy jednak przyjmować minimalny zakres prac niezbędny dla uniknięcia zagrożenia, w miarę możliwości przestając np. na odsunięciu zagrażających bezpieczeństwu drzew, albo na ich ścięciu i pozostawieniu leżących na ziemi, itp.

3. Wyjątek, jakim jest usuwanie drzew martwych i zamierających, wykrotów, złomów itp., a także podejmowanie zabiegów zwalczania „organizmów szkodliwych” może mieć miejsce również wtedy, gdy jest to konieczne dla uniknięcia istotnego, poważnego i udokumentowanego zagrożenia dla osiągnięcia celów ochrony. Konieczne jest jednak jednocześnie spełnienie następujących przesłanek:

- a) Występujące zagrożenie musi mieć charakter konkretny, wysoce prawdopodobny i dobrze udokumentowany (np. musi być związane z konkretnym gatunkiem „organizmu szkodliwego”, musi być udokumentowane, że ma on skłonności do masowego rozmnażania się i że prawdopodobny jest jego istotny negatywny wpływ na ekosystem);
- b) Zagrożenie musi być rzeczywiście istotne (np. za istotne można uznać zagrożenie całkowitym i nagłym rozpadem drzewostanu na dużej powierzchni - podczas gdy zagrożenie śmiercią dębów w grądzie, gdy pod nimi rozwija się podrost lipy i grabu, nie będzie prawdopodobnie istotne);
- c) Nie powinno być wątpliwości, że wykonanie zabiegu lub usunięcie posuszu przyczyni się do usunięcia lub zmniejszenia zagrożenia (np. by podjąć zwalczanie kornika w rezerwacie, nie powinno być wątpliwości, czy szkody spowodowane przez sam zabieg zwalczania nie będą większe, niż szkody spowodowane przez gradację)

Wątpliwości co do spełnienia tych przesłanek powinny przemawiać za odstąpieniem od działania.

W każdym przypadku podejmowania działań, należy dążyć do minimalizacji ich negatywnych skutków dla różnorodności biologicznej – np. rezygnując z zabiegów na części powierzchni, skrupulatnie wyznaczając i pozostawiając posusz jałowy, pozostawiając drzewa ścięte i okorowane, lecz nie usunięte z lasu itp.

4. W przypadku sąsiedowności lasów rezerwatowych z lasami wielofunkcyjnymi (z istotną funkcją gospodarczą), mogą występować problemy na styku lasów o różnej funkcji. Zwalczanie „organizmów szkodliwych gospodarczo” w lasach gospodarczych może negatywnie wpływać na różnorodność biologiczną w sąsiadujących lasach rezerwatowych i odwrotnie – nie zwalczanie niektórych owadów i grzybów w lasach rezerwatowych może być postrzegane jako źródło zagrożenia dla sąsiadujących lasów gospodarczych. Miejscem rozwiązywania takich problemów powinny być otuliny parków narodowych i rezerwatów przyrody.

5. Przesłanki, o których mowa w kpt. 1, powinny być brane pod uwagę także przy podejmowaniu decyzji odnośnie ekosystemów leśnych objętych ochroną ochronie krajobrazowej (a więc mających również funkcję gospodarczą) w parkach narodowych i rezerwach przyrody – choć w tym przypadku względy trwałości gospodarczego użytkowania lasu i wpływ na gospodarkę (straty gospodarcze) również muszą być brane pod uwagę.